

Ніна Бондаренко, доцент кафедри військової педагогіки
Національної академії оборони України
м. Київ

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

У статті автор розглядає теоретичні підходи до визначення поняття “професійна етика” та аналізує зміст і структурні компоненти професійної етики майбутніх магістрів військового управління.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Будь-яке обговорення професійного статусу неминує починатися з питань обговорення етики. Саме дотримання певного кодексу професійної етики дозволяє відрізнити роботу професіонала від інших видів кваліфікаційної діяльності. Питання етики в цьому випадку набувають особливої значущості, оскільки саме професіонали, які володіють глибокими пізнаннями у сфері своєї діяльності мають можливість приймати рішення, що впливають на різноманітні аспекти життя суспільства. Як відомо, І. Кант у своїх роботах зазначав, що без знання такої важливої суспільної науки, як етика керування людьми не буде ефективним. Питання етики та професіоналізму так хвилюють в наші дні світову спільноту, що соціальна відповідальність вже не є винятково локальною, суто галузевою проблемою.

За умов зміни морально-етичних пріоритетів в суспільстві, вдосконалення воєнних систем, зростання потужності та точності зброї перш за все постає питання – яке моральне обличчя військовослужбовця, що здійснює керівництво військовими формуваннями. Керівні документи Міністерства оборони України визначають магістра військового управління (офіцера оперативного-тактичного рівня) як фахівця із сформованими військово-професійними, морально-етичними та волевими якостями, що необхідні для виконання службових завдань у мирний та воєнний час [6].

Актуальність обраної теми визначається особливостями сучасного етапу реалізації Державної програми реформування та розвитку Збройних Сил України, спрямовану на підвищення ефективності функціонального призначення армії, що неможливе без урахування морально-етичних та соціально-психологічних аспектів управління.

Метою статті є визначення змісту та структури професійної етики майбутніх магістрів

військового управління на основі аналізу різноманітних науково-теоретичних підходів, характеристика функцій з урахуванням морально-етичних аспектів управлінської діяльності офіцерів оперативного-тактичного рівня (військового керівника) в процесі виконання ними службових та повсякденних завдань.

Виклад основного матеріалу. Аналізу сутності поняття “етика” загалом та “професійна етика” зокрема були присвячені твори видатних учених та філософів від стародавніх часів до сьогодення. Під власною назвою наука етика існує вже понад 23 століття. Так, перший мораліст-просвітник Сократ, застосовуючи метод самопізнання прийшов до висновку, що сутність людського буття полягає в моральності. Аристотель у працях “Нікомахова етика” “Євдемова етика” та роботі, яка вважається стислим конспектом перших двох “Велика етика”, підкреслював практично-поведінкову орієнтованість етичних проблем, що в контексті аналізу професійної етики є надзвичайно важливою. Він вважав етику прикладною наукою, практичною філософією людських стосунків. Її предметом, на його думку, можуть бути пошуки добра як найвищої мети людських устремлінь та визначення людських чеснот як засобів досягнення цієї мети [7].

Будь-яка орієнтація людини у світі, побудова світогляду, взаємодія з іншими індивідами вимагає чіткого розмежування добра і зла, належного і неналежного, нормативного і ненормативного. Від початку свого виникнення етика як наука, та предмет її вивчення мораль, мали соціальну природу. Загальнолюдські моральні норми та принципи реалізуються в конкретні життєві настанови людини у різних сферах громадської та професійної діяльності безпосередньо за допомогою професійної моралі. Завдяки професійній моралі конкретизуються вимоги суспільних норм щодо певних професій,

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

поглиблюється сфера впливу моральності на свідомість людей.

У співвідношенні понять “етика” та “професія” остання підкреслює не тільки специфічні професійні зобов’язання, але й цільність морального характеру та цінностей. Науковці розглядають поняття “професійна етика” як сукупність історично складених моральних норм, звичаїв та традицій, що характеризують поведінку людей певних професій. Найдавніший приклад професійно-етичного кодексу є кодекс лікаря у викладенні Гіппократа який датується орієнтовно 460 – 377 роками до нашої ери, приблизний зміст якого дійшов до наших часів [4].

Дослідженню сутності та змісту професійної етики присвячені роботи В. Афанасьєва, Г. Васяновича, Л. Гасюк, В. Писаренка, І. Писаренка, С. Сисоєвої, О. Федоренка, Е. Чоботарьової, І. Чернокозова, Я. Якобсона та ін.

Аналіз науково-теоретичних джерел дає нам можливість визначити, що найбільш ґрунтовні дослідження з питань формування професійної етики були зроблені саме в педагогічній сфері.

Так, В. Писаренко, І. Писаренко поняття “педагогічна етика” тісно пов’язують з особливостями педагогічної діяльності. Аналіз змісту педагогічної етики з точки зору професійної діяльності Г. Васяновича збігається з поглядом Л. Шевченко і розглядається “як складова частина етики, яка віддзеркалює особливості функціонування моралі в умовах педагогічного процесу, що проявляється у свідомості, поведінці, відносинах та діяльності педагога” [2].

Розробка загальних питань військової етики, аналіз специфіки її змісту та категорій, відповідно до особливостей професійної діяльності військових, знайшли відображення у роботах О. Барабанщикова, Д. Волгонова, М. Варія, В. Давидова, В. Мандрагелі, С. Муцинова, Б. Сапунова, Н. Табунова, Г. Темко, М. Цюрюпи та ін.

Д.А. Волгонов визначає професійну етику офіцера як сукупність моральних принципів, норм та військово-етичних категорій, що виражають його ставлення до свого військового обов’язку як обов’язку професійного, а через нього і до обов’язку громадянського. При цьому він зазначає, що регулятивні норми етики військовослужбовців закріплені в статутних положеннях, військовій присязі та Кодексі честі, наказах та інших службових документах [4].

О. Барабанщиков і С. Муцинов розглядають етику військового як складову професійно-педагогічної культури офіцера [1].

У свою чергу В. Давидов зміст морального виховання як складової професійної етики вбачає

у формуванні в особового складу якостей, зумовлених особливостями військової служби, а саме: почуття військового обов’язку, дисциплінованості, ретельності, мужності, рішучості, самостійності, бойової активності, сміливості, постійного прагнення до оволодіння військовою справою. Одночасно в цьому процесі розвивається специфічний стиль мислення й поведінки військовослужбовця, що відображає специфіку військової служби й бойової діяльності [3].

На основі аналізу науково-теоретичної літератури ми можемо зробити висновок, що основними складовими професійної етики вважаються: моральна свідомість, моральні відношення та моральна діяльність які регулюються моральними нормами та принципами і виражаються в професійно-етичних категоріях.

У психології свідомість вважається властивою тільки людині як суспільно-історичній істоті і розглядається як вищий рівень психічного відображення та саморегуляції індивіда, що виражається в думках і почуттях, усвідомлених у будь-який момент [9].

У контексті професійної етики моральна свідомість може аналізуватися як ціннісно-орієнтована саморефлексія індивіда в процесі виконання професійних обов’язків.

Моральні відношення як складова професійної етики можуть розглядатися в різних площинах. По-перше, як соціально-професійне ставлення індивіда до виконання свого професійного обов’язку, по-друге, як його ставлення до об’єктивної реальності через призму професійно-орієнтованого сприйняття.

Діяльність індивіда в процесі виконання своїх професійних обов’язків подається у ситуативно-рольовому трактуванні, що ґрунтується на ціннісно-орієнтованій спрямованості особистості. На наш погляд, названі складові мають розглядатися у взаємозв’язку з якісною характеристикою особистості.

У контексті нашого дослідження вбачається доцільним сформульований Л. Гасюк зміст професійної етики, який “подається у вигляді шкали необхідних морально-етичних якостей професійно заангажованої особистості, а також теоретичних концепцій та системи практичних заходів з її формування з метою якнайуспішнішої професійної діяльності індивіда та оптимізації його участі у соціальному житті” [5, 21].

Відомий полководець О. Суворов свого часу спроектував своєрідну модель офіцера, вказавши на якості, якими він повинен володіти, що є

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

актуальними і в умовах сьогодення. “Офіцер має бути досить сміливий, але без запальності, гордий – без необачності, діяльний – без легкомудства, підлеглий – без лукавства, твердий – без упертості, скромний – без удавання, ґрунтовний – без педантизму, проникливий – без пронозливості, приємний – без легковажності, відвертий – без простодушності” [8].

На нашу думку, професійна етика магістрів військового управління, керівників військових формувань оперативного-тактичного рівня, може розглядатися як інтегрована характеристика особистості військового фахівця, яка визначається наявністю необхідних для успішного виконання професійної діяльності якостей, ціннісних орієнтацій, соціально-професійного ставлення до виконання свого професійного обов'язку, що проявляється у спроможності сприймати індивідуальні, професійні та соціальні потреби та у можливості професійної самореалізації.

Функціональне призначення професійної етики майбутніх магістрів військового управління полягає: у забезпеченості цілісності уявлень про військову діяльність та місце професійної етики в ньому; у формуванні свідомості керівника; у вихованні професійно-зумовлених, ціннісно-орієнтованих якостей особистості; у регулюванні комунікативної поведінки керівника під час виконання своїх професійних обов'язків; у адитивному (лат. *additips* – додавання) відношенні загальної етики та особливої професійної етик, у досягненні єдності пізнання та соціально-ціннісної практичної дії. Виходячи із цього, ми можемо сформулювати функції професійної етики майбутніх магістрів військового управління – світоглядну, формувальну, виховну, регулювальну, адитивну та комунікативну, інтегративну.

Докладна характеристика функцій, що подана в дослідженні, дала нам можливість більш детально проаналізувати структурні компоненти професійної етики майбутнього магістра військового управління. Ми прийшли до висновку, що професійна етика як складовий компонент професійної моделі фахівця може бути проаналізована на таких рівнях:

- когнітивному (інформаційно-пізнавальному), який характеризує рівень обізнаності індивіда з соціокультурних питань, що включають знання про: розвиток та становлення загальної і національної культур; таких культурологічних норм, як звичаї, обряди, традиції, як загальнокультурні, так і суто професійні; зміст та структуру професійної етики та етикету, ціннісних орієнтацій, тощо.

- афективному (емоційно-чуттєвому), який характеризує психологічні механізми сприйняття

та реакції індивіда щодо виконання етичних норм; психологічну підготовленість індивіда до виконання службових завдань як на загальному, так і на спеціально-професійному рівнях тощо.

- конотативному (поведінковому) – який характеризує комунікативні здібності, стилі взаємодії, дотримання етикетних норм – як загальних, так і професійних.

Представлені рівні можуть розглядатися як з погляду загальної характеристики особистості так і в контексті специфіки професійної діяльності.

Висновок. Отже, проведених нами аналіз науково-теоретичних джерел дозволив сформулювати зміст професійної етики майбутніх магістрів військового управління, визначити функції та рівні її прояву, що матиме суттєве значення у проектуванні професійної моделі магістра військового управління як керівника військового підрозділу, що відповідає сучасним вимогам реформування та розвитку Збройних сил України.

1. Барабанщиков О.В., Муцынов С.С. Педагогическая культура. – М., 1985.
2. Васянович Г.П. Педагогічна етика: Навчально-методичний посібник. – Львів, 2005.
3. Военная педагогика / Под. общ. ред. В.А. Барабанщикова. – М.: ВПА, 1980. – 290 с.
4. Волкогонов Д.А. Беседы о воинской этике. – М., 1977.
5. Гасюк Л.М. Формування професійної етики молодших спеціалістів сфери побутового обслуговування в системі навчально-виховної роботи коледжу: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2004 – 24 с.
6. Державна програма розвитку Збройних Сил України на 2006 – 2011 рр. – К., 2006.
7. Малахов В. А. Етика: Курс лекцій: Навч.посібник. – К.: Либідь, 1996. – 304 с.
8. О долге и чести воинской в российской армии: Собрание материалов, документов и статей / Под ред. В.Н. Лобова. – М., 1990.
9. Шапар В. Психологічний тлумачний словник. – Х.: Прапор, 2004. – 640 с.

“Розширювати свої знання можна тільки тоді,
коли дивишся прямо у вічі своєму незнанню”.

Костянтин Ушинський
видатний педагог-класик

“Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестане вчитися”.

Григорій Сковорода
український поет, філософ

00000000000000000000